

УДК 27-7(477)+616.9-036.21/22:616-021.1
DOI: 10.17721/sophia.2022.19.2

Ю. Г. Борецько, д-р філос. наук, доц.
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0002-0786-8764
e-mail: Boreyko.Yuriy@vnu.edu.ua

М. А. Кулакевич, асп.
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
e-mail: 380967484229@ukr.net

Т. В. Федотова, канд. психол. наук, доц.
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0003-1975-9925
e-mail: Fedotova.Tetiana@vnu.edu.ua

ЦЕРКВА І ПАНДЕМІЯ COVID-19 В УКРАЇНІ: ВАКЦИНАЦІЯ ЯК ВИКЛИК

Досліджено ставлення церков і релігійних організацій в Україні та їхніх послідовників до вакцинації від CoViD-19. З'ясовано, що імунізація є одним із викликів сучасного суспільства, що стосується сфери релігії, адже відмову від щеплення часто пояснюють релігійними мотивами. Церкви і релігійні організації в Україні демонструють спільну позицію щодо імунізації як добровільного й усвідомленого вибору, наголошуючи, що ця проблема входить до компетенції медичних працівників. Одним зі стимулів, що спонукає вірян до щеплення, є відкриття пунктів вакцинації при храмах. Ставлення вірян до вакцинації обумовлене не конфесійною належністю, а офіційною інформацією про коронавірус та щеплення, що має низький рівень довіри.

Ключові слова: церква, віряни, вакцинація, коронавірус, виклик, конфесія, позиція.

Постановка проблеми. Пандемія CoViD-19 призвела до загибелі величезної кількості хворих і порушила звичний спосіб життя мільярдів людей. На сучасному етапі найефективнішим інструментом боротьби з пандемією CoViD-19 є вакцинація з метою набуття колективного імунітету. Імунізація дасть змогу не лише стримати пандемію, а й зменшити потенційні масштаби наслідків поширення коронавірусної хвороби. Проте впровадження імунізації від коронавірусу стало одним з актуальних викликів сьогодення, що стосується, зокрема, сфери діяльності релігійних організацій. Нерідко релігійні мотиви є причиною відмови вірян від щеплення, що закономірно породжує питання про вплив церкви на ставлення своїх послідовників до вакцинації.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливості функціонування релігійних організацій в Україні в умовах поширення пандемії коронавірусу досліджують Д. Горевой [5], О. Добродум, П. Кралюк, В. Токман та ін. На основі соціологічних досліджень науковці з'ясовують соціальні наслідки пандемії CoViD-19, зокрема й у релігійній сфері, у контексті суспільної трансформації в Україні [12]. Для аналізу заходів, які вживаються релігійними організаціями з метою запобігання розповсюдження коронавірусної інфекції, важливе значення мають заяви Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій [4]. Позицію церков щодо необхідності імунізації висловлюють їхні лідери й уповноважені духовні особи в засобах масової інформації [3, 10, 16]. Характеристику діяльності церков в умовах пандемії здійснюють на основі досліджень, що мають методологічне значення щодо окресленої проблеми [1, 2]. Специфіку релігійних практик і ставлення до вакцинації глав та послідовників релігій і конфесій в Україні висвітлено в численних працях публіцистичного характеру.

Аналіз досліджень, присвячених діяльності церков і релігійних організацій в Україні в умовах карантину, свідчить про відсутність наукових праць, що стосуються позиції церков щодо вакцинації від коронавірусу. З огляду на це **мета** статті полягає у з'ясуванні ставлення церков і релігійних організацій в Україні та їхніх послідовників до вакцинації від CoViD-19.

Виклад основного матеріалу. На наступний день після запровадження в Україні карантину, тобто 13 березня 2020 р. відбулося позачергове засідання Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій за участі керівництва Міністерства охорони здоров'я України та представників Міністерства культури, молоді та спорту України. МОЗ рекомендувало церквам і релігійним організаціям вжити заходів для запобігання поширенню коронавірусної інфекції, зокрема, максимально обмежити проведення богослужінь, за можливості перевести їх в онлайн-режим, рекомендувати вірянам не прикладатися до ікон, дотримуватися дистанції, розмістити у храмах антисептичні засоби тощо [4].

Переважна більшість релігійних організацій оприлюднили звернення до вірян із закликом дотримуватися карантинних обмежень, водночас намагаючись упровадити їх у свою діяльність. Зокрема, у храмах ПЦУ були запроваджені обмежувальні заходи, зокрема рекомендовано священикам і мирянам утримуватися від поцілунків під час привітання. Згодом і церкві закликали обмежити кількість присутніх у храмі до 10 осіб та дотримуватися дистанції. Мирянам рекомендували залишатися вдома і долучатися до спільної молитви в режимі відеотрансляції. Синод ПЦУ затвердив текст молитви на період пандемії, а митрополит Епіфаній закликав вірян молитися за хворих на коронавірус і зберігати спокій [14].

У ПЦУ зазначили, що протягом дня храми будуть відчинені для особистого відвідування і молитви, спілкування зі священниками за умов дотримання загальних правил. Достатнім виявом ушанування святих – Хреста, ікон, мощей – є поклон перед ними. Під час причастя слід використовувати разові серветки. Таїнство хрещення і чин похорону слід здійснювати з дотриманням установлених обмежень щодо кількості присутніх. За сприятливої погоди дозволяють звернення богослужіння під відкритим небом з дотриманням правил щодо кількості присутніх і відповідної дистанції [14].

Позиція ПЦУ повністю узгоджувалася із заявою Вселенського патріарха Варфоломія I про церковну резолюцію і мандат на припинення до кінця березня 2020 р. усіх богослужінь, подій та обрядів, крім приват-

© Борецько Ю. Г., Кулакевич М. А., Федотова Т. В., 2022

них молитов у церквах, що залишаться відкритими. Регулярні релігійні служби для чернечих громад не забороняли проводити монастирям, проте не дозволяли в'їзд стороннім паломникам і відвідувачам [3]. На тлі суперечок у релігійних громадах щодо ймовірності зараження коронавірусом від причастя одна із заяв Вселенського патріарха полягала у відсутності намірів Православної церкви не переглядати спосіб причастя, оскільки воно безпечно і вважається найбільшим таїнством. Водночас патріарх закликав вірян дотримуватися медичних рекомендацій щодо захисту від коронавірусного захворювання [10].

Натомість в УПЦ МП в особі настоятеля Києво-Печерської лаври митрополита Павла (Лебеда) закликали вірян відвідувати храми і молитися, що свідчить про ігнорування запроваджених державою обмежень на час карантину [6]. Ставлення УПЦ МП до поширення пандемії обумовлене запереченням наявності коронавірусної інфекції. Звідси походять виточки уявлень про неможливість зараження через Чашу, про стійкість Причастя проти інфекції, а також версії про намагання диявола зруйнувати істинну церкву та спокусити справжніх вірян [5].

Від початку пандемії розповсюджуються конспірологічні версії про походження коронавірусу як справу рук нечистого, а вакцинацію – як масове чіпування, що дасть змогу зацікавленим особам чи групам зробити всіх підконтрольними. Певна кількість вірян не визнає існування коронавірусної хвороби, вважаючи її змовою "світової закуліси", масонства, фармацевтів, Б Гейтса, ВООЗ тощо. З іншого боку, серед вірян поширені настрої, в основі яких лежить сподівання на Бога і церкву у протистоянні пандемії. З огляду на це в березні 2020 р. в Одесі священники УПЦ МП об'їхали місто на мікроавтобусі для позбавлення від коронавірусу. У м. Бердянськ із цією ж метою священники окроплювали вулиці святою водою, а в Запоріжжі – облетіли місто вертольотом із читанням молитов про порятунок від хвороби [15].

У березні 2020 р. УПЦ МП висловила намір надати приміщення для можливого прийому хворих на коронавірус у ситуації, коли медичні установи будуть не в змозі прийняти всіх інфікованих. Усі єпархії церкви благословили на участь у заходах, спрямованих на протидію поширенню коронавірусу. Пріоритетним напрямком цієї діяльності стало придбання або виготовлення та безкоштовне розповсюдження захисних масок. Водночас на регіональному рівні представники церкви влаштували хресні ходи проти коронавірусу, зокрема в м. Вінниця у цій акції взяли участь кілька тисяч осіб [15].

На противагу тим, хто довіряє вищим силам або бере участь в антивакцинаторських заходах, інша частина вірян покладається на вакцину. На початку процесу вакцинації в Україні Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій опублікувала заяву про те, що вакцинація – медична процедура, тому рішення щодо неї церква не стосується. У цьому контексті висловлювання та реальні дії щодо вакцинації відрізняються у представників різних конфесій. В УГКЦ вважають, що церква не має бути відмежованою від суспільних проблем, зокрема й пандемії коронавірусу. Свідченням допомоги церкви в боротьбі з коронавірусною хворобою став наданий УГКЦ дозвіл на відкриття першого у країні пункту вакцинації в Патріаршому соборі Воскресіння христового у м. Київ [7].

6 березня 2021 р. щеплення зробили українські релігійні діячі – Верховний Архієпископ Києво-Галицький, Глава Української греко-католицької церкви Святослав (Шевчук) й архимандрит Михайлівського золототерехого монастиря Православної церкви України Лаврентій (Живчик), представник Федерації єврейських громад у

м. Київ Л. Барац, представники Іудейської громади руху Хабад Любавич в Україні Б. Стругацький і керівник Відділу з питань релігії Секретаріату Кабінету Міністрів України А. Юраш [13].

В УГКЦ заявили, що папа Франциск і глава УГКЦ Блаженніший Святослав одні з перших вакцинувалися, продемонструвавши власну позицію щодо щеплення. Отже, церква не має жодних застережень чи упередження щодо вакцинації, проте наголошує на добровільності рішення та безпечності процедури щеплення. Церква на початку імунізації закликала надавати інформацію про вакцини та їхній вплив на здоров'я людей [9]. Глава УГКЦ зазначив, що вибір вакцини має важливе значення не лише з позиції безпечності й ефективності, а й технології виготовлення, оскільки деякі вакцини створюють способом, що порушує етичні принципи [16].

У Римо-католицькій церкві в Україні стверджують: вакцинація значно зменшує ризик захворювання, хоч вона і не є однозначною панацеєю від коронавірусу. Водночас вакцинація потрібна не лише для власної безпеки, а й для безпеки оточення. Щеплення – свідчення відповідальності перед рідними, близькими, колегами, суспільством загалом. Не слід робити щеплення під час літургій, адже це час для молитви і Бога [9]. На думку єпископа В. Кривицького, вакцинація не є моральним обов'язком, тому має бути добровільною. Ватикан наголошує, що вакцина не є бездоганною з позиції етики, адже процес виготовлення деяких вакцин містить так звану клітинну лінію з тіл абортіваних дітей. Проте вакцина є морально прийнятною, про що свідчить щеплення Папи Римського [16].

Щодо позиції Церкви християн віри євангельської, то вона повністю збігається із заявою Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, відповідно до якої церква підтримує імунізацію. Беручи на себе відповідальність заклимати до вакцинації, слід урахувати поради медиків. Оскільки в умовах пандемії коронавірусу медики наполегливо висловлюються за щеплення, то варто до них дослухатися, але самим ухвалювати рішення [9].

За словами шейха, муфтія Духовного управління мусульман України Саїда Ісмаїлова, скептичне ставлення до існування коронавірусу та вакцинації спостерігаємо в середовищі консервативних мусульман, де є й антивакцинатори. Щодо ДУМУ, то ця конфесія довіряє інформації щодо коронавірусу і рекомендує своїм вірянам вакцинуватися. При мечеті "Ар-Рахма" у м. Київ певний час функціонував пункт вакцинації, який закрили через малу кількість охочих зробити щеплення. У мусульманській громаді м. Хмельницький пункт вакцинації не відкривали, але проводять просвітницьку роботу, залучаючи вірян-лікарів до виступів після молитви [17].

Своє ставлення до вакцинації проти CoViD-19 представники єврейських громад в Україні продемонстрували щепленням. На їхню думку, потрібно обов'язково скористатися посланою Богом можливістю вберегтися від хвороби. Федерація єврейських громад України за підтримки Єврейської громади м. Дніпро реалізує програму з вакцинації членів єврейських громад, що передбачає добровільне та безкоштовне щеплення. У Хоральній синагозі Бродського відкритий пункт вакцинації, де на початок січня 2022 р. вакциновано близько тисячі осіб [17].

ПЦУ підтримала добровільну вакцинацію, а предстоятель церкви митрополит Епіфаній неодноразово висловлювався з приводу відсутності заборон щодо щеплення у релігійних приписах. Натомість за якість вакцин і медичну процедуру відповідальність лежить на державі та системі охорони здоров'я. За словами глави ПЦУ митрополита Епіфанія, винайдення вакцин для боротьби з пандемією коронавірусу демонструє здат-

ність сучасної людини відповідати на виклики сьогодення. За версією Оксфордського словника термін "Vax" (вакцина) став словом 2021 р., оскільки вакцинація є однією з головних тем життя суспільства [11].

Представники ПЦУ наголошують, що церква ще на початку пандемії висловила думку, що не має жодних заперечень щодо вакцинації, зокрема і як медичної процедури. У ПЦУ запевняють, що щеплення не суперечить засадам християнської віри та Божим заповідям. Водночас церква акцентує на усвідомленому та добровільному характері щеплення, що ґрунтується на зваженому й відповідальному особистому рішенні вірянина з урахуванням рекомендацій медиків та показників стану здоров'я. Це ж стосується священників, які одержать змогу без обмежень спілкуватися з мирянами [9].

Позицію УПЦ МП щодо вакцинації висловив предстоятель митрополит Онуфрій, який у січні 2021 р. заявив, що не важливо скільки щеплень зробить людина – одну, десять чи жодної, у майбутньому її все одно чекає смерть. "А якщо людина зробить собі щеплення вічності – візьме покаєння в свій труд, тоді ми будемо жити вічно, на небі". Проте у квітні Онуфрій погодився з думкою, що відсутні причини не вакцинуватися, а щеплення має бути доступним і добровільним. Онуфрій особисто благословив на захист прав церкви організацію "Миряни", яка є активним пропагандистом відмови від вакцинації та розповсюджувачем міфу про "чіпуння" й інших фейків [8].

Суперечливе бачення ситуації з пандемією і вакцинацією має УПЦ МП, хоча офіційна позиція церкви полягає в тому, що щеплення є особистою справою кожного християнина. У лютому 2021 р. Центр інформації УПЦ МП оприлюднив заяву, де йдеться про відмову вірян від обов'язкових щеплень через небажання бути піддослідними тваринами. Ще 2020 р. намісник Почаївської лаври висловлювався про бажання Б. Гейтса використовувати вакцину для "чіпуння" людей, а в жовтні 2021 р. під стінами Верховної ради України відбулася антивакцинаторська акція, у якій брав участь священник УПЦ МП з м. Почаїв [17].

На думку представників УПЦ МП, питання вакцинації належить до сфери медицини, а не релігії, тому церква не має будь-яких пересторог із цього приводу. Натомість важливе значення має якість і дієвість вакцин, що є недостатньо випробувальними, тому невідомо як вони можуть вплинути на здоров'я людини. Слід також забезпечити добровільність вакцинації, без порушення прав людини, що спостерігається, зокрема, й на прикладі працівників освіти, яких наполегливо зобов'язують щеплюватися.

В УПЦ МП стверджують, що християнська спільнота з пересторогою сприймає будь-які засоби контролю над людиною. Про це свідчать слова зі Святого Письма про ставлення в кінці світу на праву руку і на чоло печаті антихриста. Проте для уникнення домислів і страхів слід надати людям вичерпну інформацію про вакцину. Знаючи це, а також урахуовуючи перебільшений і радикалізований характер цих поглядів, можна зрозуміти їхнє походження [9].

Водночас слід зауважити, що у Свято-Покровському соборі УПЦ МП м. Запоріжжя був відкритий пункт вакцинації, незважаючи на дописи в соцмережах про те, що ченці Афону забороняють вакцинацію, що відкриттям пункту щеплення церква закликає брати участь в експерименті, що вакцини містять витяжку з людських ембріонів. Висловлювалася критика щодо щеплення людей у храмі, хоча насправді воно здійснювалося в окремому кабінеті не під час богослужіння. Пункт вакцинації працював близько місяця, протягом якого було

вакциновано близько сотні парафіян храму і їхніх близьких. Закриття пункту обумовлене спадом потоку людей, що бажають щепитися та наявністю поряд кількох пунктів вакцинації [17].

За даними дослідження, проведеного Інститутом соціології НАН України 2021 р. щодо ставлення вірян різних конфесій до подій, які пов'язані з епідемією коронавірусу, показник готовності до прийняття карантинних обмежень серед вірян УГКЦ дещо перевищує дані щодо ПЦУ (74 проти 73 %). Серед вірян УПЦ МП цей показник становить 70 %, а серед позацерковних православних – 68 %. Найвідповідальнішу позицію демонструють прихильники УГКЦ і ПЦУ, які менше користуються громадським транспортом, значно обмежили контакти, рідше відвідують місця масового скупчення людей, дотримуються дистанції, користуються масками. За цими позиціями менші показники (у межах 10–15 %) демонструють прихильники УПЦ МП і позацерковні православні [12, с. 242, 248].

Оцінку пандемії як штучно створену з метою вигоди кризи частіше висловлюють віряни УПЦ (близько 49 %) і позацерковні православні (близько 46 %). Натомість серед послідовників ПЦУ цю думку підтримують близько 41 %, а УГКЦ – близько 38 %. Водночас за часткою тих, хто переконаний у природному походженні вірусу, конфесійні групи не демонструють суттєвих розбіжностей [12, с. 236].

За даними дослідження, серед вірян УПЦ МП виявився найбільшим показник небажання робити щеплення та рівень готовності до вакцинації. Зокрема, готовність щепитися висловили 44 % вірян ПЦУ, 37 – УГКЦ, 32 – позацерковних православних, 28 % – УПЦ. Небажання робити щеплення переважає серед представників цих конфесійних груп на рівні близько 42 %, сумніваються або не визначилися – близько 22 % [12, с. 249]. Варто враховувати, що позиція вірян і представників духовенства певної конфесії може не збігатися з позицією церкви в особі її духовних лідерів.

Висновки. Церкви та релігійні організації в Україні сходяться на думці, що вакцинація має бути добровільним й усвідомленим вибором кожного вірянина. Відкриття пунктів вакцинації при храмах різних релігій і конфесій означає схвалення церквою імунізацію, що спонукає вірян до щеплення. Водночас релігійні діячі та духовні лідери не повинні бути промоутерами вакцинації, оскільки ця процедура належить до компетенції медичних працівників. Віряни потребують об'єктивного інформування щодо переваг і ризиків вакцинації. На поведінку вірян, пов'язану з пандемією CoViD-19, конфесійна належність не має визначального впливу. Це свідчить про формування уявлень і позиції послідовників різних конфесій на основі інформації, що не має релігійної конотації. Натомість існує низький рівень довіри вірян різних релігій і конфесій до офіційної інформації, пов'язаної з коронавірусом і вакцинацією.

Список використаних джерел

1. Борейко Ю. Г. Ідентичність православних віруючих в сучасній Україні. *Історія релігій в Україні* : наук. збір. 2019. Вип. 29. С. 178–185.
2. Борейко Ю. Г. Інтерпретація культурної події в умовах соціальних змін: український вимір. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журн. 2020. № 1. С. 3–7.
3. Вселенський патріарх наказав церквам припинити служби до кінця березня. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/19/7244229/> (дата звернення 24.01.2022).
4. Всеукраїнська рада церков провела нараду щодо карантину. URL : <https://vrciro.org.ua/ua/events/uccro-meeting-on-coronavirus-covid-19-quarantine> (дата звернення 24.01.2022).
5. Горевой Д. "Не вірю в коронавірус". Як релігійний фундаменталізм сприяє поширенню захворювання на CoViD-19. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/30582431.html> (дата звернення 23.01.2022).

6. Карантин: отменяют ли богослужения? URL : https://www.youtube.com/watch?v=gm95n_yvRvk&t=165s (дата звернення 17.01.2022).
7. Кіптенко Т., Журавлюва О. Як церква впливає на вакцинацію українців від коронавірусу? URL : <https://www.dw.com/uk/yak-tserkva-vplyvaie-na-vaktsynatsiiu-ukraintsev-vid-koronavirusu-video/a-59837859> (дата звернення 18.01.2022).
8. Луцков В. Щеплення, фейки, РПЦ: розбір аргументів на користь [не] вакцинуватись (з мемами). URL : <https://vezha.ua/shheplennya-fejky-rpts-rozbir-argumentiv-na-koryst-ne-vaktsynuvatys-z-memamy/> (дата звернення 17.01.2022).
9. Петришин О. Що каже Бог: представники церков розвіяли популярні міфи про вакцинацію. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/56585/> (дата звернення 19.01.2022).
10. Православна Церква не переглядатиме спосіб причастя через пандемію. URL : <https://andriivska-tserkva.kiev.ua/pravoslavna-cerkva-nereglyadatime-sposib-prichasty-cherez-pandemiyu/> (дата звернення 21.01.2022).
11. Слово року для України. Що стане нашим дороговказом у майбутньому. URL : <https://wz.lviv.ua/blogs/448812-slovo-roku-dlia-ukrainy-shcho-stane-nashym-dorohovkazom-u-maibutnomu> (дата звернення 20.01.2022).
12. Соціальні наслідки пандемії CoViD-19 в контексті суспільної трансформації в Україні: соціологічний підхід. Реферат. Київ: ІС НАНУ, 2021. 324 с. URL : https://nrfu.org.ua/wp-content/uploads/content/uploads/2022/01/2020.01_0212_stepanenko_nz.pdf (дата звернення 24.01.2022).
13. Українських релігійних лідерів щепили проти COVID-19 залишковими дозами вакцини AstraZeneca (Covishield). URL : <https://moz.gov.ua/article/news/ukrainskih-religijnih-lideriv-schepili-proti-covid-19-zalishkovimi-dozami-vakcini-astrazeneca-covishield> (дата звернення 24.01.2022).
14. У ПЦУ радять обмежити кількість людей на хрещеннях та похоронах через коронавірус. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/17/7244016/> (дата звернення 23.01.2022).
15. Худяков О. Релігія і пандемія: як церква в Україні реагує на коронавірус. URL : <https://www.slovovidlo.ua/2020/04/02/statija/suspilstvo/relihiya-pandemiya-yak-cerkva-ukrayini-reahuye-koronavirus> (дата звернення 21.01.2022).
16. Церкви України не проти вакцинації, якщо є бажання. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3197034-cerkvi-ukraini-ne-proti-vakcinacii-viran-akso-e-bazanna.html> (дата звернення 22.01.2022).
17. Щеплення від Бога. Як працюють пункти вакцинації при храмах різних релігій. URL : <https://www.liga.net/ua/society/articles/privivka-ot-boga-kak-rabotayut-punkty-vaktsinatsii-pri-hramah-raznyh-religiy> (дата звернення 22.01.2022).

References

1. Boreiko Yu. H. Identychnist pravoslavnykh viriuchykh v suchasniy Ukraini. Istorija religii v Ukraini : nauk. shchorich. 2019. Vyp. 29. S. 178–185.
2. Boreiko Yu. H. Interpretatsiia kulturnoi podii i umovakh stsiyalnykh zmin: ukrainskyi vymir, Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrii kultury i mystetstv: nauk. zhurnal. 2020. Vol. 1. S. 3–7.
3. Vselenskyi patriarkh nakazav tserkvam prypynyti sluzhby do kintsia bereznia. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/19/7244229/> (дата звернення 24.01.2022).

4. Vseukrainska rada tserkov provela naradu shchodo karantynu. URL : <https://vrciro.org.ua/ua/events/uccro-meeting-on-coronavirus-covid-19-quarantine> (дата звернення 24.01.2022).
5. Horievoi D. "Ne viriu v koronavirus". Yak relihiyni fundamentalizm spryiaie poshyrenniu zakhvoriuvannia na COVID-19. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/30582431.html> (дата звернення 23.01.2022).
6. Karantin: otmenyat li bogosluzheniya? URL : https://www.youtube.com/watch?v=gm95n_yvRvk&t=165s (дата звернення 17.01.2022).
7. Kiptenko T., Zhuravlova O. Yak tserkva vplyvaie na vaktsynatsiiu ukrainsiv vid koronavirusu? URL : <https://www.dw.com/uk/yak-tserkva-vplyvaie-na-vaktsynatsiiu-ukraintsev-vid-koronavirusu-video/a-59837859> (дата звернення 18.01.2022).
8. Lutskov V. Shheplennia, feiky, RPTS: rozbir arhumentiv na koryst [ne] vaktsynuvatys (z memamy). URL : <https://vezha.ua/shheplennya-fejky-rpts-rozbir-argumentiv-na-koryst-ne-vaktsynuvatys-z-memamy/> (дата звернення 17.01.2022).
9. Petryshyn O. Shcho kazhe Boh: predstavnyky tserkov rozviialy populiamy mify pro vaktsynatsiiu. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/56585/> (дата звернення 19.01.2022).
10. Pravoslavna Tserkva ne perehlyadatyme sposib pry chastia cherez pandemiiu. URL : <https://andriivska-tserkva.kiev.ua/pravoslavna-cerkva-nereglyadatime-sposib-prichasty-cherez-pandemiyu/> (дата звернення 21.01.2022).
11. Slovo roku dlia Ukrainy. Shcho stane nashym dorohovkazom u maibutnomu. URL : <https://wz.lviv.ua/blogs/448812-slovo-roku-dlia-ukrainy-shcho-stane-nashym-dorohovkazom-u-maibutnomu> (дата звернення 20.01.2022).
12. Sotsialni naslidky pandemii COVID-19 v konteksti suspilnoi transformatsii v Ukraini: sotsiolohichnyi pidkhid. Referat. Kyiv: IS NANU, 2021. 324 s. URL : https://nrfu.org.ua/wp-content/uploads/content/uploads/2022/01/2020.01_0212_stepanenko_nz.pdf (дата звернення 24.01.2022).
13. Ukrainskykh relihiinykh lideriv shchepily proty COVID-19 zalishkovymy dozamy vaktsyny AstraZeneca (Covishield). URL : <https://moz.gov.ua/article/news/ukrainskih-religijnih-lideriv-schepili-proti-covid-19-zalishkovimi-dozami-vakcini-astrazeneca-covishield> (дата звернення 24.01.2022).
14. U PTSU radiat obmezhyty kilkist liudei na khreshchenniakh ta pokhoronakh cherez koronavirus. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/17/7244016/> (дата звернення 23.01.2022).
15. Khudiakov O. Relihiia i pandemii: yak tserkva v Ukraini reahuye na koronavirus. URL : <https://www.slovovidlo.ua/2020/04/02/statija/suspilstvo/relihiya-pandemiya-yak-cerkva-ukrayini-reahuye-koronavirus> (дата звернення 21.01.2022).
16. Tserkvy Ukrainy ne proty vaktsynatsii, yakshcho ye bazhannia. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3197034-cerkvi-ukraini-ne-proti-vakcinacii-viran-akso-e-bazanna.html> (дата звернення 22.01.2022).
17. Shheplennia vid Boha. Yak pratsiiut punkty vaktsynatsii pry khramakh riznykh religii. URL : <https://www.liga.net/ua/society/articles/privivka-ot-boga-kak-rabotayut-punkty-vaktsinatsii-pri-hramah-raznyh-religiy> (дата звернення 22.01.2022).

Надійшла до редколегії 02.12.21

Ю. Г. Борейко, д-р філос. наук, доц.
Вольнский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина,
М. А. Кулакевич, асп.
Вольнский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина,
Т. В. Федотова, канд. психол. наук, доц.
Вольнский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина

ЦЕРКОВЬ И ПАНДЕМИЯ COVID-19 В УКРАИНЕ: ВАКЦИНАЦИЯ КАК ВЫЗОВ

Исследовано отношение церквей и религиозных организаций в Украине и их последователей к вакцинации от CoViD-19. Выяснено, что иммунизация выступает одним из вызовов современного общества, относящегося к сфере религии, ведь отказ от прививки часто объясняют религиозными мотивами. Церкви и религиозные организации в Украине демонстрируют общую позицию относительно иммунизации как добровольного и осознанного выбора, отмечая, что эта проблема относится к компетенции медицинских работников. Одним из стимулов, побуждающих верующих к прививке, является открытие пунктов вакцинации при храмах. Отношение верующих к вакцинации обусловлено не конфессиональной принадлежностью, а официальной информацией о коронавирусе и прививках, имеющей низкий уровень доверия.

Ключевые слова: церковь, верующий, вакцинация, коронавирус, вызов, конфессия, позиция.

Yurii Boreiko, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Prof.
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine,
Mykhailo Kulakevych, PhD Student
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine,
Tetiana Fedotova, PhD of Psychology, Associate Prof.
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

CHURCH AND THE COVID-19 PANDEMIC IN UKRAINE: VACCINATION AS A CHALLENGE

The article examines the attitude of churches and religious organizations in Ukraine and their followers to vaccination against CoViD-19. It was established that immunization is one of the challenges of modern society, which concerns the sphere of religion as the refusal to vaccinate is often explained by religious motives. Churches and religious organizations in Ukraine demonstrate a common position on immunization as a voluntary and informed choice, emphasizing that this issue is within the competence of health professionals. One of the incentives that motivate believers to get vaccinated is the opening of vaccination points at temples. The attitude of believers to vaccination is not due to religious affiliation but to official information about the coronavirus and vaccination, which has a low level of trust.

Keywords: church, believer, vaccination, coronavirus, challenge, confession, position.